

..*Starät*..

Kirste Aikio
Esa Salminen
Suvi West

SÄPIKKÄÄT

SÄPMI UNDERGROUND

- Saamelaisten käyttöopas

★
*Johnny
Kniga*

Kirste Aikio, Esa Salminen ja Suvi West

Starät
SÄPIKKÄÄT

SÁPMI UNDERGROUND

– Saamelaisten käyttöopas

★
Johnny
Kniga

SISÄLLYS

Auringon lapsia	6
Johdanto: Kahdeksan sekopäistä ja seksikästä vuodenaikaa	8

DÁLVI – TALVI **11**

Karmaiseva joulun staalo. Puuteri tuulihousuina kasvoilla. Kummitusjuttuja, haltioita ja viekkaita maahisia. Saamelaismedia ja suttuinen Naima-Aslak. Intiaanisikoja ja -veljiä.

GIÐÐADÁLVI – KEVÄTTALVI **53**

Kälmi puhe, naisten asema ja lasten kasvat. Sydämen kuivaus. Saamelaisnimien salat. Käsityöt ja design. Näin synnytät hiihtäen.

GIÐÐA – KEVÄT **87**

Tulistelu ja retkeily. Tunturin teinit, kreisibailaajat ja rakastajat. Turismi. Rakastuminen ja ulkoilman seksikkyys. Sinkkuelämää Saamenmaalla.

GIÐÐAGEASSI – KEVÄTKESÄ **119**

Vuoden kohokohdat: pääsiäisfestivaalit, konfirmaatio ja häät. Vinkit viikon juhlimiseen. Kauneusihanteet. Suku on paras.

GEASSI – KESÄ

145

Festarikalenteri. Laavuelämän ja -seksin oppitunti. Alastomuuden tabu. Joiku kutsuu. Lohilesken elämää ja kasvien keräilyä.

ČAKČAGEASSI – SYYSKESÄ

179

Kultaiset hillat. Ruokakulttuuri. Citysaamelaisten kriisit. Yksittäiset tulinisielut alansa kärjessä.

ČAKČA – SYKSY

199

Ruskaturisti vai roskaturisti? Luonto, osa saamelaista. Koulunkäynti ja sen ikävä historia. Kielet ja kolmesataa sanaa lumesta. Saamelaispolitiikan alkeet.

ČAKČADÁLVI – SYYSTALVI

233

Metsästyksestä poronhoitoon. Näin isket poromiehen. Susi vasojen kimpussa, karhu hillasuoilla, poro tiellä! Suvin ja Kirsten saamelaisuus.

Loppusanat saamelaisnuorille

261

Lähteet ja muuta luettavaa

262

Hakemisto

263

Tekijät

265

Kiitokset

266

AURINGON LAPSIA

Kuusta ja auringosta länteen, kerrotaan, itäisimmän tähden takana, on jättiläisten maa. Sinne seilasi auringon poika, puolisoa itselleen etsimään, sillä miehiä oli auringon maassa liiaksi, ja naista teki hänen mieli.

Etelätuuli kantoi päivän pojan kera parhaiden miestensä taakse Pohjantähden, maahan, jossa merestä heijastuivat vuorten kultaiset rinteet. Rannalla vaatteita pesi jättiläisen tytär, joka kauniina kysyi: ”Ketä etsit, auringon poika? Oletko ruokaa vailla, vai kenties kuolemaa?”

”Lepoa ja hymyä etsin”, vastasi auringon poika, ”ystävää ja tukea, lohtua, syliä ja johdattajaa. Jälkeläistenkin antajaa.”

Veri kuohui, nousi neidon povi, rakkaus roihahti. Vaan isäjättiläinen halusi testata vävykokelasta, sormikoukulla mittaa ottaa. Sokea jätti sormensa ojensi, eikä tiennyt päivän poika, mitä tehdä. Neuvokas kihlattu työnsi isänsä sormeen ankkurikoukun, ja kas! Jätti ilahtui. Kovat kourat ja sormisuonet oli tulokkaalla. Luvan saivat nuoret verensä yhdistää, käsi kädessä, rinta rinnassa, valaan taljalla.

Lahja-arkut laivaan kannettiin, kultaisen kallioiden lohkariekin, ja merille vei parin polku.

Kun jättiläisen pojat palasivat kalastusretkeltään, mursujen, hylkeiden ja valaanlihan kera, eivät löytäneet he sisartaan, sillä neito oli jo saatettu auringon pojan, merenkävijän, matkaan.

Veljet kävivät hurjaan kilpaan, koettivat saada parin kiinni, sisarensa takaisin tahtoivat. Mutta jättiläisen tyttärellä oli taito voimakas, osasi hän avata tuulen, myrskyn solmut. Ja niin hän meren lasten seljensä veljiltään karkasi, hääiloa jo kaivaten, kolmen jumalattaren puhurit purjeissaan. Kallioita veljet samosivat, sisartaan mereltä turhaan tähyil-

len. Niin kauan kävelivät, päivän kuumassa paahteessa, että kallioiksi muuttuivat, edelleen kaukaisella rannalla kivinä seisovat.

Jättiläisen tytär ja auringon poika auringon maassa taasen naitettiin, nyt karhun ja poron taljoilla, ja neito Saamen kokoiseksi muuttui. Ovet hänelle levenivät, huoneet kasvoivat.

Sellaisia olivat ensimmäisten saamelaisten vanhemmat, auringon poika ja jättiläisen tytär. Heidän kolme lastaan, kallapojat, olivat metsästäjistä etevimmät. Auringon tyttäreltä saimme me lahjaksi villit porot, näiltä pojilta taas sukset ja hiihtämisen.

Kallapojat katselevat meitä tänäänkin, taivaallisia saaliitaan ampuvat tähtisillä jousillaan. Kun katsoo taivaalle kirkkaana yönä, siellä näkyvät metsästäjät loistavana hopeisena vyönä.

Mukaiillen Otto Donnerin kirjaamaa Anders Fjellnerin versiota vanhasta kansantarinaista, joka on julkaistu teoksessa *Suomi: kirjoituksia isänmaallisista aineista*

JOHDANTO

KAHDEKSAN SEKOPÄISTÄ JA SEKSIKÄSTÄ VUODENAIKAA

Bures!

Me olemme Suvi ja Kirste, Märet säpikkäät.

Kerromme teille kirjan verran saamelaisista ja Saamenmaasta, joka on täynnä kulttuuria, rakkautta ja biletyötä. Tarkoitus on tehdä läpileikkaus saamelaismaailman undergroundiin ja antaa vinkkejä muun muassa siitä, miten olla Saamenmaalla Saamenmaan tavalla, miten puheuttaa – ja miten laavussa tulee käyttäytyä, ettei joudu heitetyksi pihalle parhaista juhlista tai menetä kosiomahdollisuuksiaan.

Päätimme kirjoittaa tämän kirjan, sillä saamelaisista liikkuu paljon ennakkoluuloja ja vääriä mielikuvia, vaikka niin monet suomalaiset käyvät mielellään Lapissa. Osa täällä asuukin. Tuntuu siltä, että suomalaiset tietävät enemmän Amerikan intiaaneista ja Australian aboriginaaleista kuin alkuperäiskansasta, joka asuu Suomessa.

Ennakkoluulojen lisäksi olemme kohdanneet myös ihanaa tiedonhalua. Siksikin ajattelimme, että kulttuurin käsikirja on paikallaan. Päätimme rytmittää teoksen Saamenmaan kahdeksan vuodenajan mukaan. Teemoja soljuu vuoden kierron edetessä seksistä salakalastukseen, kummituksista käsitöihin ja rykimästä ruskaan.

Märet säpikkäät: *Sápmi underground* on siis tarkoitettu jokaiselle, joka suunnittelee matkaa pohjoiseen tai on kiinnostunut *Ultima Thulen* kulttuurista, sillä Saamenmaa ei ole erämaata, kaukana siitä. Kirja on kotiolojen käyttöopas kaikille niille, jotka ovat ihastuneet johonkuhun saamelaiseen, ja samalla lakinnosto kaikille saamelaisille.

Tärkein neuvo saamelaisen kohtaamisessa on tietenkin sama kuin kaikkien ihmisten kohtaamisessa: näe ihminen aina ensin ihmisenä. Ei meistä kukaan kulttuuriaan täydellisesti edusta, ja siksi on muistettava, ettei tämäkään kirja kerro kaikkea saamelaisuudesta. Teos on meidän versiomme totuuden murto-osasta: se mitä kaksi pohjoissaamelaista naista on oppinut, kokenut ja kuullut Saamenmaasta ja sen kansasta, joka ei ole parempi tai huonompi kuin muutkaan kansat.

Tai on se kuitenkin vähän parempi.

Kirjaan inspiraatiota ja tietoa ovat antaneet monet tuttavamme Saamenmaalla ja sen ulkopuolella, ja kolmantena kirjoittajana on toiminut antropologi, jollainen kyhjäyttää jokaisen ehdan saamelaiskodin nurkassa.

Paljastamme kirjan edetessä joitain Saamenmaan varjeltuja salaisuuksia. Aikeemme ovat kuitenkin vilpittömät. Uskomme, että on helpompaa ymmärtää ja hyväksyä, jos ihmiset tuntevat toisensa paremmin.

Kirjan tarkoitus on, että Saamen kansa jatkaisi elinvoimaista taivalta. Se on nyt ja jatkossakin elämäntyömme.

Giitu ja ándagassii!

Saamenmaalla syyskesällä 2013

Kirste Aikio ja Suvi West

PS. Săpikäs-kirja on sekoitus vanhan ajan antropologiaa, huumoria ja sekoilua. Perinteisesti antropologit ovat matkanneet kaukomaille näkemään ja kuulemaan eksoottisten kansojen kulttuureja ja kirjoittaneet kotiin palattuun kaikesta siitä, mitä ovat ihmetellen oppineet. Săpmi underground -antropologiassa antropologin kummastelu yhdistyy siihen, mitä Suvi ja Kirste kertovat. Suvin ja Kirsten saamelaisuudessa on paljon opittavaa ja hämmästeltyvää – mutta mukana on suomalaiselle tuttuakin. Niin pitääkin olla, koska me suomalaiset ja saamelaiset olemme paljon läheisempää sukua kuin monet uskovat.

Esa Salminen, kotiantropologi

DÁLVI ❄️ TALVI

Kun pitkä sininen hetki päättyy, täyttävät pelottavat revontulet hurjimpina kaamoksen öinä Saamenmaan taivaan. On niin kylmää ja pysähtynyttä, että tekee mieli vain nukkua tai maata sohvalla katsomassa televisiota. Onneksi vuodenvaihteen juhlat ja alkuperäiskansojen elokuvafestivaali piristävät pimeää aikaa.

SATATUHATTA SAAMELAISTA

Saamelaisia on Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän alueilla noin satatuhatta. Kymmenisentuhatta heistä asuu Suomessa, ja tuhatkunta pääkaupunkiseudulla. Saamelaisalue, Saamenmaa eli *Sápmi*, kattaa Suomessa Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjoisosan. Suurin osa saamelaisista asuu Saamenmaan ulkopuolella. Jokaisen neljän maan pohjoisosissa saamelaiset ovat vähemmistö. Saamelaiskieliä on yhdeksän, ja niistä suurin, pohjoissaame, on Suvin ja Kirsten äidinkieli. Saamelaiset ovat Euroopan ainoa alkuperäiskansa.

Kirste sytyttää pipoonsa valon mennessään ulos Inarissa – otsalamppu on pysyvästi integroitu päähineeseen, koska talvella ei juuri ole valoa. Pimeys kuuluu pohjoisen talveen, ja saamelaiset nukkuvat enemmän kuin kesäisin, jolloin energiaa riittää istua kaulassa vaikka aamuun. Monet konttorityöläiset, siis konttorisaamelaiset, ovatkin oppineet aurinkolamppujen ihanauden, sillä nykyajan rytmissä harva pääsee nauttimaan keskipäivän lyhyestä päivänvalon hetkestä.

Saamenmaan talveen kuuluu sään salliessa kelkkailua, lautailua, pilkkimistä ja hiihtämistä. Välillä virtaa viina, sunnuntaisin monia kutsuu kirkko. Niin kuin kaikki modernit kansat, saamelaiset ovat moninainen joukkio, jonka riveissä on klubbaajia ja konservatiiveja, humanisteja ja hartaita uskovaisia.

Talven sydämessä moni saamelainen odottaa joulua. Etenkin lapsiperheissä joulu on hyvin länsimainen, vaikka jotkut vanhukset muistavat vielä ajan, jolloin joulua ei vietetty. Heistä voi olla outoa, että joku haluaa tuoda puun sisään, eivätkä kaikki perheet juuri vietä joulua vieläkään.

Kulttuurien sekoittuminen näkyy jouluna: pukki esimerkiksi on toisissa perheissä cococolamainen jenkipukki, toisissa pelottavampi sekoitus pukkia ja hurjaa staalo-peikkaa, joka joulun aikaan liikkuu metsissä. Vaikkei staalo, saameksi *stállu*, tulisiakaan tuomaan lahjoja lapsille, monet käyttävät yhä vanhoja tarinoita kasvatukseen.

”Meille sanottiin pienenä, että pukki asuu Rástegáisa-tunturilla Tenojokilaaksossa.” **KIRSTE**

SOTKUSTA SUUTTUU STAALO

Joulun aikaan liikkeelle lähtee hurja staalo, jonka ahkiota vetävät kaikki metsän eläimet, edessä kipittävästä pikkuruisesta hiirestä viimeisenä löntytävään karhuun. Staalo on jättiläismäinen peikko, jolla on lyhyt pinna. Pimeällä ei saa mennä laskettelemaan, ettei vahingossa laske staalon säkkiin. Erityisesti jouluna lasten pitää olla hiljaa ja rauhassa, jotta staalo ei löydä heitä.

Tärkeintä on pitää piha siistinä, sillä jos ulkona on romuja, risuja ja sukasia sokin sokin, kompastelee hiiri pienine jalkoineen niihin, ja staalon matka keskeytyy. Siitä staalo vasta suuttuu ja rynnistää raivoissaan taloon. Jos sille ei ole jätetty eteiseen vesiastiaa, painelee staalo suoraan lastenhuoneeseen ja imaisee lapsosten aivot!

Onpa pukki staalomaisen pelottava tai länsimaisen lempeä, on lapsista mukavaa, jos hän kiikuttaa lahjat ovelle porolla. Mutta Korvatunturilla joulupukki ei saamelaisen mielestä asu.

Myytti joulupukin Korvatunturista on Markus-sedän eli Markus Raution keksintöä. Hän kertoi Lastentunti-ohjelmassaan Yleisradiossa vuonna 1927, että joulupukki asuu Korvatunturilla.

Tiesitkö?

Säpikkäillä on suomalaiset äidit, ja molempien kodissa vietetään hyvin perhekeskeistä ja suomalaista joulua, kun taas monille saamelaisille ydinperhekupla ei välttämättä kuulu jouluun. Suomalaisäidille voi olla järkytys, kun naapurin pappa lompasii kahville jouluaattona tai naapurin lapset tulevat joulupäivän aamuna leikkimään.

Mitään erityistä jouluruokaa ei saamelaiskeittiössä ole, yleensä syödään vain hyvää ruokaa, toisinaan myös kotimaan perinteisiä jouluruokia. Raaka-aineet Saamenmaalla ovat niin hyvät, että joulupöytä on runsas ja loistokas, kun perheet panevat parastaan. Kalapöydässä on mätiä ja graavilohta, Norjassa uutuusherkkuna kuningasrapua, mutta pääosassa on poro. Monet syövät poronpaistikäristystä tai poronpaistia kinkun sijaan.

KUNINGASRAPU OUTAKOSKEN TAPAAAN

Kuningasravut, jäämeren aarre ja tuho. Nuo omituiset ja pelottavat saksiniekat ovat saamelaiseen suuhun erittäin maukkaita. Kuningasravut maistuvat sellaisinaan, ja taskuravun tapaan ne sopivat mihin vain, vaikka lohikeiton maustajaksi. Säpikkäät suosittelevat, että ravut syödään norjalaisittain vaalean leivän ja majoneesin kanssa.

Tarpeet 4 hengelle: 1 kuningasrapu
pari kourallista merisuolaa
8–10 litran kattila
vettä

Irrota ravun kymmenen raajaa ja taittele ne kattilaan. Kaada vettä päälle niin paljon, että raajat peittyvät. Heitä sekaan karkeaa merisuolaa. Keitä rapua joko 20 minuuttia tai 40 minuuttia – ei välimuotoja, sanoo Suvin isä.

Anna kypsien raajojen jäähtyä hiukan. Paahda leivät ja levitä niille voita. Leikkaa raajat saksilla auki pituussuunnassa ja anna suolaveden valua pois. Kaavi liha kuorista sormin ja asettele se paahdetun leivän päälle. Kun leipä pursoaa ravunlihaa, lusikoi päälle majoneesia. Syö!

”Ei saamelaismiehistä ota selvää. 20 tai 40 minuuttia, eikä isä suostu sanomaan mitä eroa niillä on. Ei varmaan mitään.”

SUVI

Kun lahjat on jaettu ja joulusta selvitty, lähdetään uudenvuoden juhliin Leville. Se on hyvä kohtaamispaikka, sillä sinne on suurin piirtein yhtä pitkä matka niin Ruotsista, Norjasta kuin Suomestakin.

Uusivuosi on niitä harvoja aikoja vuodessa, kun saamelaisnuoret eri puolelta Saamenmaata kokoontuvat, joten silloin vapaudutaan – vaikkapa Norjan Kautokeinossa voi koko kylä olla täynnä sukulaisia ja tuttuja mummoja, joten siellä ei nuorisosta uskalla juopotella railakkaammin.

Tiesitkö?

Monella paikkakunnalla pohjoisessa on nimi niin saameksi, suomeksi kuin norjaksi tai ruotsiksikin. Tässä kirjassa käytetään niitä muotoja, joita ihmiset pohjoisessa suomea puhuessaan käyttävät, kuten Alta (Alattio), Finnmark (Ruija), Karasjok (Kaarasjoki), Kautokeino (Koutokeino) ja Tana (Teno).

Pukukoodeja uudenvuoden juhlissa on kaksi: Saamenpuku sisätiloihin. Etenkin koreat kautokeinolaiset sanovat, että saamenpuvussa saa hyvin isketettyä naisia. Ulkona liikkumiseen varataan muodin mukaiset toppavaatteet – vaikka vain haluaisi antaa vaikutelman siitä, että laskelee. Liian kevyesti pukeutuneita haukutaan riu’uiksi tai lantalaisiksi (siis suomalaisiksi), ja vaatemerkit tunnetaan. Jos Louis Vuitton tai Gucci tekisivät todella lämpimiä toppavaatteita, saamelaiset ostaisivat niitä varmasti. Kun hyvään toppatakkiin yhdistää itse tehdyt saamelaiskäsitöitä, niin avot, kyllä irtoaa.

Aivan merkityksetöntä ei kuitenkaan ole, mitä toppavaatteiden tai saamenpuvun alla on, sillä aina on joukossa niitäkin (kuten Suvi!), joiden mielestä laadukkaat pitkät kalsarit ovat seksikkäintä koko maailmassa. Korkkarit voi jättää suosiolla etelään, niitä näkee saamelaisnaisilla talvisin vain Venäjän puolella.

NÄIN SUOJAUDUT PAKKASILTA

Kun on oikein kylmä, ei ole pakko mennä ulos. Koska julkista liikennettä ei oikeastaan ole, kaikilla on auto, ja sillä ajetaan ovelta ovelle. Pohjoisessa sisämaan kylmyys on niin kuivaa, ettei kylmä hiivi luihin asti, kuten Helsingin kosteissa tuulissa. Jos pakkänen hellittää sellaisiin lukemiin, että haluaa tunturiin, on syytä muistaa pari elintärkeää ohjetta.

Ei saa käydä suihkussa, mielellään edes edellisenä päivänä. Vihoviimeinen virhe on pestä naama raikkaalla vedellä juuri ennen pakkaseen menoa: kasvoilta häviää kylmältä suojaava rasvakerros ja ihon pintaan jää kosteutta, joka voi jäätyä kylmässä. Jos kuitenkin on jo sekoillut niin pahasti, voi pakkaselta vielä suojautua vedettömällä rasvalla. Uutta perimätietoa on myös, että meikkivoide toimii kasvoilla kuin villahousut jalassa, puuteri taas kuin tuulihousut.

Vaatteita valitessa pitää miettiä, mitä aikoo ulkona tehdä. On selvää, että hiihtoladulla ei tarvita paksuja toppauksia vaan hyvät kerrastot. Jos taas aikoo möllöttää reessä tai muuten olla paikoillaan, pitää hankkia ainakin pari taljaa ja lämmittelytakki. Lämmittelytakki on hyvä hiihtoretkeilläkin. Sen pitää olla niin iso, että sen saa vetäistyä kaikkien vaatteiden päälle.

”Eräällä kuvausmatkalla Lofoteilla oli todella noloa, kun minulla ei ollut toppavaatteita mukana. Hävetti ja pyytelin koko ajan anteeksi sitä, että olin kuin riukunainen.” **SUVI**

Metsään ei lähdetä ilman kunnan kampeita. Jalkaan kosteutta kestävätkengät tai karvakengät eli nutukkaat heinineen. Tosi pro laittaa nutukkaat ja niiden päälle suojatöppöset, kalossit. Kunnan poromiesmuotia. Jalkoihin ei missään nimessä laiteta tekokuitua! Jos ahdistuu kenkäheinistä, kannattaa hankkia villasukat ja urheilusukat: villasukat ihoa vasten, urheilusukat niiden päällä. Näin kosteus ei pääse iholle eivätkä varpaat jäädy.

Karvalakki on erinomainen pakkasvaate. Kun siihen yhdistää *facemas-kin* eli laskettelulasit naamasuojalla, tarkenee varmasti. Saamelainen va-sannahkalakki on myös lämmin, jos otsalle laittaa pannan tai huivin.

Sormikkaat taas ovat niin huonot pakkasella, ettei kannata edes yrit-tää. Sormien pitää olla yhdessä eli hyvin huovutetut lapaset potkivat mai-niosti pakkasen pois. Lapasen tai rukkasen saa myös tarvittaessa helposti kädestä. Kunnan saamelaisen täytyy tehdä työt paljain käsin. Lapsetkin on hyvä karaista siihen, että sormenpäät voivat joskus palella.

Niin kuin norjalainen sanoo: *Det finnes ikke dårlig vær, det finns bare dårlige klær*. Ei ole huonoa säätä, on vain huonoja vaatteita.

Kun joulujau ja uusivuosi on juhlistu, alkaa raskain aika. Tammikuu on kuukausista julmin. On niin kylmä, ettei ulkona voi olla. Aurinkoa ei ole näkynyt pitkiin aikoihin. Pitää pukeutua todella hyvin, ja autojen ja moottorikelkkojen kanssa on hankalaa. Ihmiset pitävät autoja tyhjäkäynnillä, sillä ne kylmenevät nopeasti eivätkä aina tahdo lähteä käyntiin. Loppupalvesta saamelaiset odottavat tosissaan, että aurinko tulee takaisin ja kevät alkaa.

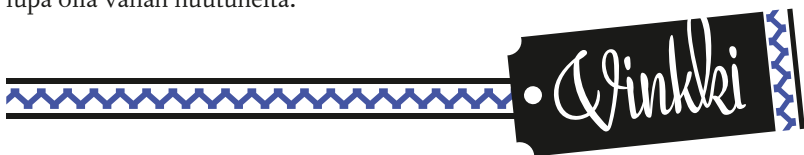
Tammikuun syövereissä metsään menevät vain poromiehet ja muut metsämiehet, joiden on pakko.

Tiesitkö?

Jos on kylmä, älä marise.
Kylmästä on noloa valittaa.

Nykyään suuri osa väestä käy konttoritöissä, eikä Saamenmaalla sovi jäädä pois töistä tai koulusta, jos on viisikymmentä astetta pakkasta ja lumimyrsky. Ihmiset painavat sinnikkäästi työt ja koulut läpi, vaikka saamelaisista – ainakin Säpikkäistä – länsimäinen ajattelutapa olla maanantaista perjantaihin ja kahdeksasta neljään aina yhtä pirteänä ja tehokkaana, on todella outo. Kun on talvi, Saamenmaalla annetaan ihmisille lupa olla vähän nuutuneita.

”En tiedä ketään Saamenmaalla kasvanutta saamelaista, joka masentuisi kaamoksesta, mutta onhan olo vähemmän energinen.” **SUVI**

KUNNON AUTO PYSY TIELLÄ

Saamenmaalla ei tee mitään pikkuisella ”kauppakassilla”! Auton ei tarvitse olla nelivetoinen maasturi, mutta sen verran jämäkkä sen pitää olla, ettei paukahda tieltä jos ajaa poron päälle.

Autoilu pohjoisessa voi olla vaarallista talvisin, sillä kännykät eivät välttämättä toimi ja liikennettä on vähän. Pidemmillä matkoilla mukana pitää aina olla toppavaatteet, karvalakki, tulentekovälineet ja puukko. Extreme-varustautujilla on myös varabensaa ja polttopuita.

Jos aikoo matkailla Norjassa, kannattaa panostaa myös auton laatuun ja näyttävyyteen, sillä öljy- ja kalamaassa ökyilyä arvostetaan. Suomessa auto saa olla vähän rupu, kunhan lähtee hyvin käyntiin ja moottori on riittävän vahva.

YLPEÄSTI SAAMELAINEN?

Olen monesti joutunut pohtimaan saamelaisuuttani: Minkälainen saamelainen olen? Olenko tarpeeksi hyvä saamelainen? Olenko oikea saamelainen? Välillä olen hävennyt saamelaisuuttani ja jopa yrittänyt peittää taustani. Välillä olen kironnut, että synnyin saamelaiseksi. Olen monta kertaa joutunut illallispöydässä silmätiukuksi enkä ole osannut tuntea itseäni samanarvoiseksi kuin muut. Stockmannin korttikin jäi tilaamatta, koska edellisen työnantajan kohdalle olisi pitänyt kirjoittaa Saamelaiskäräjät.

Useimmiten kuitenkin saamelaisuus on ollut suuri lahja, ja vasta aikuisena olen oppinut arvostamaan verenperintöäni ja kulttuuriani.

Kun muutin pois saamelaisalueelta, huomasin kuinka tärkeitä juuret ovat. Näen ympärilläni ihmisiä, jotka eivät tunne sukunsa historiaa eivätkä pidä kotiseutuaan arvossa. Pohjoiseen taas vir-

Suvin
päiväkirja

taa ihmisiä, jotka kokevat olevansa juurettomia. Joskus tuntuu, että he kadehtivat saamelaisia, koska me tiedämme keitä olemme ja minne kuulumme.

Vaikka välillä kapinoin kulttuuriani ja sen normeja vastaan, tiedän että olen aina tervetullut kotiin, vaikka tekisin mitä.

Olen hyötynyt paljon saamelaisuudesta ammatillisesti, vaikka vaativat työt ja vastuu ovat toisinaan hirvittäneet. Mahdollisuuksia avautuu ihan eri tavalla, koska saamenkielisiä tekijöitä tarvitaan. Vai kuinka tavallista on, että kokematon parikymppinen toimittaja saa ensimmäiseksi tv-keikakseen juttumatkan Afrikan sydänmaille tai 25-vuotias dokumentaristi lähtee johtamaan elokuvafestivaalia? Saamenmaalla rajana ovat vain omat estot.

Vaikka rakastankin saamelaisuuttani, en häpeä suomalaisia juuriani. Vaikka meitä seksikiöitä pidetään alempiarvoisina, olen tyytyväinen siitä, että olen seka-avioliiton tuotos. Näin pystyn paremmin kyseenalaistamaan saamelaiskulttuurin negatiivisia asioita ja suvaitsevaisuuteni kasvaa. Äitini pohjalainen kulttuuri on äärimmäisen mielenkiintoinen kansanparannusjuttuineen ja omine murteineen.

Ehkä kysymys on kuitenkin omien juurien arvostamisesta, mistä tahansa ihminen onkin kotoisin.

Huomaan, että viihdyn etelässäkin parhaiten omia juuriaan ja kotiseutuaan arvostavien ihmisten seurassa. Pystyn paremmin samaistumaan paljasjalkaiseen helsinkiläiseen, jonka mielestä Helsinki on maailman paras paikka, kuin ihmiseen, joka etsii itseään vierailta mailta ja vieraista kulttuureista.

Juuret kunniaan! Mistä sinä olet kotoisin?

KUKA SAAMELAISISTA KERTOO?

Talvella kulutetaan mediaa. Mitäpä sitä muuta, kun pakkanen paukhaltelee ja tuuli suhisee lumella. Saamenkielistä katsottavaa on tarjolla ennätysmäärä: olemme saamelaismedian ja -elokuvan kulta-ajan kynnyksellä. Teknologian huokeus, tekijöiden koulutus ja aukenevat esityskanavat ovat käynnistäneet ennennäkemättömän aallon. On saamelaisia ohjaajia, tuottajia ja käsikirjoittajia, leikkaajia ja kuvaajia. 2000-luvulla olemme vihdoin pääsemässä siihen, että saamelaiset tekijät pystyvät näyttämään itsensä sellaisena kuin ovat – ja kertomaan tarinoita niin saamelaisille kuin ulkomaailmallekin.

Mutta ulkopuolisilla tekijöillä on usein vuolaammat resurssit ja yhteistyökumppaneina suurempia tahoja, joten Saamenmaan ulkopuolelle mielikuvat saamelaisista ovat edelleen muiden kuin saamelaisten

käsialaa. Ulkopuolisten tekemisissä jutuissa saamelaisuus on tyypillisesti joko eksotisointua, alkukantaisinta, vanhaa ja historiallista tai täynnä erilaisia kiistoja maasta ja poroista. Saamenmaalle tulee edelleen paljon ulkomaisia ryhmiä tekemään antropologisia dokumentteja luonnon helmassa elävistä saamelaisista.

”En ole nähnyt ainuttakaan ulkopuolisten saamelaisista tekemää elokuvaa, joka olisi päässyt pintaa syvemmälle.” **SUVI**

Lehdissä, televisiossa ja elokuvissa saamelaiset ovat siten lähes aina objekteja: Saamelainen kelpaa kameran eteen jutaamaan eli kulkemaan laitumelta toiselle porojen kanssa.

Nils-Aslak Valkeapään päätteos *Beaivi, áhčážan, Aurinko, isäni*, sai Pohjoismaiden neuvoston kirjallisuuspalkinnon vuonna 1991. Sitä pidetään saamelaisten kansalliseepoksena.

**”ISKEE
KUIN MILJOONA
HYTTYSTÄ!”**

MIKKO-PEKKA HEIKKINEN,
KIRJAILIJA (*Terveiset Kutturasta*)

**”EHDOTON OPUS
PÄRÄHDYTTÄVÄÄN POHJOISEEN! TAVAT JA TONTIT
TUNTEVA MATKAAJA EI MOKAA – KOTIMAASSAKAAN.”**

RIKU RANTALA, MADVENTURES

Märät säpikkäät on värikkäästi kuvitettu manuaali pohjoisen matkailijalle, selviytymisopas seikkailijalle ja syväasukellus alkuperäiskansalliseen Saamenmaahan.

Miten Ultima Thulessa hengailaan paikallisten kanssa? Kuinka poromies pokataan?
Entä mitä pitää tietää, kun vie nuorikkoa tunturiin hurmattavaksi?

Modernin rohkea käyttöopas esittelee saamelaiskulttuuria kepeän itseironisella otteella. Saamelaisten kahdeksaan vuodenaikaan jakautuva kirja sisältää pukeutumis- ja lystinpitörituaaleja, herkullisimpia reseptejä ja kauneimpia flirttisanvoja. Lapin lumoon kajahtaneille samofileille kirja tarjoaa myös Suvin ja Kirsten intiimejä päiväkirjaotteita.

Ylen Märät Säpikkäät -sketsisarjasta tutut Kirste Aikio ja Suvi West ovat kulttuuriaan vahvasti vaalivia saamelaisnaisia. Helsinkiläiseltä Esa Salmiselta on viimeksi julkaistu Saeed Warsamen kanssa romaani *Mohammed, suomalainen*.

ISBN 978-951-0-39954-5

kl 49.2	Cäppa čičit
---------	-------------

WWW.JOHNNYKNIGA.FI

9 789510 399545